

**Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова**

ВЕЙ ЧЖЕЮАНЬ

УДК [378.016:78] : 303.4(043.3)

**МІЖКУЛЬТУРНЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор,
дійсний член (академік) НАПН України
Сисоєва Світлана Олександрівна,
Національна академія педагогічних наук
України, академік-секретар відділення
загальної педагогіки та філософії освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Олексюк Ольга Миколаївна
Київський університет
імені Бориса Грінченка,
завідувач кафедри теорії
та методики музичного мистецтва;

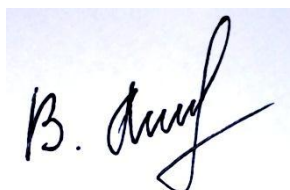
кандидат педагогічних наук, доцент
Ороновська Лариса Дмитрівна,
Тернопільський національний
педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
доцент кафедри музикознавства та
методики музичного мистецтва.

Захист дисертації відбудеться 26 червня 2018 року о 13 год. 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова за адресою: 03037, м. Київ, вул. Освіти, 6.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (01130, м. Київ, вул. Пирогова, 9).

Автореферат розіслано «___» _____ 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.М. Вольнова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Соціально-економічні трансформації в Україні, поступ країни до євроінтеграції, духовний розвиток суспільства і звернення до загальнолюдських і національних цінностей актуалізують проблему міжкультурного виховання молодого покоління. Важливість окресленої проблеми також пов'язана із загостренням міжнаціональних і міжрелігійних конфліктів у світовому та європейському просторах, подіями, що відбуваються на Сході України.

Основна мета міжкультурного виховання полягає у забезпеченні відкритості суспільства для інших культур поряд зі сприяння збереженню культурної самобутності всіх громадян, поглибленні всебічних зв'язків представників усіх етнічних та конфесійних груп України як основи співробітництва, збереження миру і злагоди в суспільстві. Міжкультурне виховання студентів, як процес цілеспрямованого оволодіння системою національних і загальнокультурних цінностей, комунікативних та емпатійних умінь, дозволяє інтенсифікувати міжкультурну взаємодію, проявляти розуміння інших культур і запобігати міжнаціональним конфліктам.

У стратегічних законодавчих та нормативних документах України: Конституції України (1996 р.), Законах України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2013 р.), Проекті Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (2012 р.) декларуються принципи толерантності, інтересу та поваги до культурних надбань один одного, висувуються завдання виховання та професійної підготовки молоді на засадах рівності громадянських прав і обов'язків та взаємоповаги, цілісної полікультурної картини світу.

Гуманістичні засади виховання молоді у вітчизняній педагогіці закладені у працях І. Бега, Г. Ващенко, А. Капської, Д. Пашенка, В. Сухомлинського, В. Тернопільської, С. Шашенко та ін.

Проблеми полікультурної та міжкультурної освіти є предметом наукових розвідок як вітчизняних (Ф. Бацевич, О. Бучковська, І. Єрастова-Михалусь, П. Осипов, С. Сисоєва, В. Терехова, Н. Чернуха та ін.), так і зарубіжних учених (М. Бергельсон, Т. Левовицький, Д. Мацумото, Г. Малетцке, О. Садохін та ін.). Полікультурне виховання особистості досліджувалося такими науковцями, як: М. Баяновська, В. Бойченко, П. Матвієнко, М. Олійник, І. Охріменко, А. Солодка, С. Цимбрило та ін.

Питання гармонізації міжетнічних та міжконфесійних відносин, у тому числі й засобами мистецтва, науковці досліджують у руслі національно-патріотичного (О. Абрамчук, О. Гевко, О. Онопрієнко, О. Стюпіна та ін.), духовно-морального (В. Долженко, Є. Костик, О. Матвієнко, Л. Москальова, В. Серебряк та ін.), естетичного (Х. Бані-Ісса, В. Бітаєв, Л. Джигун, Ю. Максимчук, С. Сургай, В. Швирка та ін.), громадянського (І. Василенко, І. Щербак та ін.) та інших напрямів виховання студентської молоді.

Технології музичного виховання, як складник освітнього процесу, висвітлені в працях Н. Аніщенко, В. Белобородової, Т. Борисової, М. Василенко, Г. Мальованої,

О. Олексюк, Г. Падалки, Л. Петько, Л. Ороновської, О. Рудницької, М. Сердовцевої, І. Слятіної, В. Черкасова та ін.

Однак, попри значну кількість наукових праць з означеного питання, проблема міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики ще не стала предметом окремого наукового дослідження. Так, поза увагою вчених залишилися такі важливі аспекти цієї проблеми, як технологія міжкультурного виховання студентів засобами музики у процесі позааудиторної роботи вищих навчальних закладів, виокремлення перспективних напрямів використання українського досвіду в інших країнах представниками інших культур.

Актуальність проблеми дослідження посилюється низкою суперечностей у системі виховної роботи вищих навчальних закладів України, а саме між:

- орієнтацією вищої школи на фундаментальну, загальнокультурну підготовку і нерівномірністю реалізованості її міжкультурного компонента у вихованні студентів;
- педагогічним ресурсом позааудиторної роботи вищих навчальних закладів та їх недостатнім використанням задля міжкультурного виховання студентів засобами музики;
- можливостями музичного мистецтва сприяти на почуттєво-емоційному рівні долученню молоді до культури іншого народу та недостатнім використанням музики як засобу міжкультурного виховання студентів у вищому навчальному закладі.

З огляду на соціальну значущість міжкультурного виховання молоді, обмежену теоретичну розробленість проблеми міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики та недостатнє практичне впровадження даного аспекту виховання, темою дисертаційного дослідження обрано: *«Міжкультурне виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики»*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана згідно із тематичним планом науково-дослідної роботи кафедри соціальної педагогіки Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова і є складовою комплексної проблеми: «Психолого-педагогічні засади професійної підготовки студентів до соціально-педагогічної діяльності».

Тему затверджено на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол №7 від 08.12.2015 р.).

Об'єкт дослідження – міжкультурне виховання студентів вищих навчальних закладів.

Предмет дослідження – технологія міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищих навчальних закладів.

Мета дослідження – розробити та обґрунтувати технологію міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу.

Відповідно до об'єкта, предмета та мети окреслено основні **завдання дослідження**:

1. Вивчити стан дослідження проблеми міжкультурного виховання студентів засобами музики у педагогічній теорії та практичній діяльності вищих навчальних закладів.
2. Розкрити сутність та зміст поняття «міжкультурне виховання студентів».

3. Обґрунтувати структуру міжкультурної вихованості студентів, критерії, показники та рівні її сформованості.

4. Розробити, обґрунтувати та експериментально перевірити технологію міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань використано такі методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, синтез, узагальнення з метою вивчення стану дослідження обраної проблеми у педагогічній теорії і практичній діяльності; систематизацію джерел з метою формування наукового апарату, формулювання базових понять та визначення основних напрямів дослідження проблеми міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики; теоретичний і порівняльний аналіз, структурування й узагальнення з метою дослідження структури міжкультурної вихованості студентів, критеріїв і показників її сформованості; порівняльний аналіз для окреслення перспективних напрямів використання технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу у Китайській Народній Республіці (КНР); *емпіричні* – спостереження, опитування, тестування, самооцінювання з метою визначення рівня міжкультурної вихованості студентів вищого навчального закладу; педагогічний експеримент для перевірки ефективності технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу; *математичної статистики* для кількісної та якісної обробки результатів педагогічного експерименту; відображення результатів експерименту у графічних формах і таблицях.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у тому, що:

- *вперше* обґрунтовано технологію міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу (підготовчий, основний, результативний етапи); визначено зміст міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу (теоретичний і практичний блоки); розкрито структуру міжкультурної вихованості студентів (мотиваційний, емоційно-емпатійний, когнітивно-ідентифікаційний, культурологічно-комунікативний, рефлексивно-ціннісний компоненти), критерії, показники та рівні її сформованості;

- *уточнено* теоретичний зміст складових міжкультурного виховання (міжкультурна комунікація, міжкультурна толерантність та міжкультурна ідентичність);

- *подальшого розвитку набули* наукові положення щодо впливу музики на міжкультурне виховання молоді; перспективні напрями використання технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу у КНР.

Практичне значення отриманих результатів полягає у впровадженні технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу; удосконаленні, оновленні та апробації комплексу традиційних та інноваційних колективно-групових форм і методів виховної роботи зі студентською молоддю у позааудиторний час (творчі проекти-зустрічі з музикантами різних країн, етнопсихологічний тренінг, конкурси тощо);

розробці методичних рекомендацій щодо їх упровадження у позааудиторну роботу вищого навчального закладу.

Матеріали дослідження можуть бути застосовані кураторами студентських груп у системі виховної роботи зі студентами-іноземцями, які навчаються у закладах вищої освіти України, та зі студентами вищих навчальних закладів КНР; викладачами – у процесі розробки навчально-методичних матеріалів, студентами – під час написання наукових робіт з проблеми міжкультурного виховання студентів у вищих навчальних закладах.

Результати дослідження впроваджено у навчально-виховний процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 07-10/2053 від 22.11.2017 р.), Державного вищого навчального закладу «Криворізький державний педагогічний університет» (довідка № 09/1-513/3 від 01.09.2017 р.), Львівського національного університету імені Івана Франка (довідка № 4242-Н від 29.09.2017 р.), Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (довідка № 103-10/1329 від 10.10.2017 р.).

Упродовж усього періоду дослідження дисертант особисто брав участь в апробації і практичному впровадженні розроблених методичних матеріалів у позааудиторну роботу зі студентами Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні результати дослідження було представлено в доповідях і повідомленнях на конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ, 14-15 квітня 2016 р., 30-31 березня 2017 р.), «Загальні аспекти інноваційного розвитку освітньої галузі в контексті міжнародного співробітництва України» (Миколаїв, 27-29 квітня 2016 р.), «Актуальні питання та проблеми розвитку соціальних наук (Кельце, Республіка Польща, 28-30 червня 2016 р.), «Педагогіка у міждисциплінарному вимірі: від традицій до інновацій» (Київ, 30 листопада 2016 р.); *всукраїнських* – «Шості Сіверянські соціально-психологічні читання» (Чернігів, 25 листопада 2015 р.); «Мистецька освіта: теорія, методологія, технології» (Кривий Ріг, 16 листопада 2017 р.); методологічному семінарі НАПН України «Нові тенденції і явища у дитячому та молодіжному середовищі в Україні: цивілізаційний, культурологічний, інформаційний виміри» (Київ, 16 листопада 2017 р.); *щорічних звітних* науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (2016-2018 н.р.).

Публікації. Результати дослідження висвітлені у 12 одноосібних публікаціях. З них: 1 методичні рекомендації, 6 статей у наукових фахових виданнях України (4 включені до міжнародних наукометричних баз); 1 стаття в іноземному періодичному виданні, включеному до наукометричних баз, та 2 статті у міжнародних періодичних виданнях; 2 тези за матеріалами конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить – 349 сторінок, з них основного тексту – 178 сторінки; 7 додатків складають 144 сторінки. Робота містить 6 таблиць та 54 рисунки на 24 сторінках. Список використаних джерел налічує 268 найменувань, із них 10 іноземною мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів; подано інформацію про апробацію та впровадження результатів дослідження, наведено відомості про структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Міжкультурне виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики як педагогічна проблема»* – проаналізовано проблему виховання студентів вищих навчальних закладів у педагогічній теорії; розкрито сутність та зміст поняття «міжкультурне виховання студентів»; розглянуто музику як засіб виховного впливу на особистість; подано результати вивчення сучасного стану міжкультурного виховання студентів.

Теоретичний аналіз показав, що проблема виховання студентської молоді у працях українських вчених досліджується за такими аспектами: національно-патріотичне виховання (О. Абрамчук, Т. Гавлітіна, О. Гевко, О. Онопрієнко, О. Стьопіна, Я. Яців та ін.), духовне виховання (В. Долженко, К. Журба, Є. Костик, Л. Ороновська, Т. Саннікова, В. Серебряк, С. Черніков та ін.), громадянсько-правове виховання (І. Василенко, В. Загрева, І. Криштак, Ю. Сурмяк, Н. Ткачова та ін.), моральне виховання (О. Матвієнко, Н. Молодиченко, Л. Москальова та ін.), екологічне виховання (Н. Карпенкова, М. Колесник, Т. Наumenко, С. Сапожников та ін.), естетичне виховання (Х. Бані-Ісса, В. Бітаєв, Л. Джигун, Ю. Максимчук, С. Сургай, В. Швирка та ін.), трудове виховання (А. Заліський, Г. Ковальчук та ін.), фізичне виховання (В. Білогур, В. Василюк, Ю. Ядвіга та ін.). Висвітлено взаємозв'язок міжкультурного виховання з іншими напрямками виховання, оскільки міжкультурне виховання охоплює моральні, політичні, правові та інші аспекти впливу, а поведінка в суспільстві регулюється різними соціальними нормами.

У розділі досліджено підходи до трактування міжкультурного виховання. З'ясовано, що у європейському освітньому просторі оперують як поняттям «полікультурність» (принцип державної, зокрема й освітньої політики, який показує ставлення на державному рівні до національних меншин та етнічних груп, що проживають на території певної країни, гарантування їм прав на вивчення рідної мови, збереження власної культури і традицій), так і «міжкультурне виховання» (процес забезпечення виховання людини толерантною, терпимою до Іншого, здатною до успішної комунікації та співпраці з представниками Інших культур).

Констатовано, що в Україні здебільшого вживають терміни «полікультурна освіта» і «полікультурне виховання». Поняття «полікультурне виховання» розуміють, як: педагогічний процес у суспільстві, що характеризується різноманітністю культур; компонент полікультурної освіти; складову професійної підготовки майбутніх фахівців (С. Цимбрило); формування знань про свою та інші культури, а також умінь і навичок міжкультурного спілкування й життя в поліетнічному середовищі, подолання негативного ставлення у молоді до інших культур (Н. Шульга).

Вченими поняття «міжкультурне виховання» розглядається у різних контекстах: як співіснування людей різного етнічного походження, що реалізується у школах як принцип свободи і відповідальності, солідарності та міжнародного

взаєморозуміння, терпимості й демократії (З. Хало); взаємне пізнання і збагачення як культур, так і людей, які творять ці культури (Т. Левовицький) тощо. Таке розуміння підтримують Т. Саковська, С. Сисоєва, Н. Якса.

Виокремлено та уточнено зміст основних *складових міжкультурного виховання*: *міжкультурна комунікація* – це процес взаємодії між представниками різних культур, у якому явно чи неявно проявляються культурні відмінності, що впливає на наслідки комунікативного акту (А. Токарева); спілкування, яке проходить в умовах зі значними культурно обумовленими відмінностями щодо комунікативної компетенції її учасників (М. Бергельсон) тощо; особливий вид комунікації, що передбачає спілкування між носіями різних мов і різних культур (Д. Мацумото); *міжкультурна толерантність* – умова збереження відмінностей, як право на несхожість; сприйняття іншої культури через порівняння попереднього досвіду та нового, у процесі чого відбувається вживання у світ іншої культури (О. Садохін); ставлення з розумінням до наявних відмінностей у комунікативній поведінці учасників міжкультурної комунікації, які залежать від відмінностей у рідних мовах і культурах їх носіїв (Ф. Бацевич); *міжкультурна ідентичність* – творення, втілення та символічне розміщення в комунікативному просторі відмінностей, які мобілізують як колективну ідентичність і міжкультурну взаємодію, так і індивідуальні ідентичності (Г. Абрашкевичус); усвідомлене прийняття людиною відповідних культурних норм і зразків поведінки, ціннісної орієнтації та мови, розумінні свого «я» з позицій тих культурних характеристик, які прийняті в даному суспільстві, в самототожності себе з культурними зразками саме цього суспільства (Н. Міщенко).

У дослідженні поняття «*міжкультурне виховання студентів*» визначено як процес систематичного виховного впливу на особистість, спрямований на розвиток готовності студентів до прийняття людей з різними культурними цінностями та відмінною релігією, взаємодії з людьми різного етнічного походження, толерантного ставлення до них, здатності до усвідомлення значущості власної культури, власної ідентичності, що ґрунтується на принципах свободи та відповідальності, солідарності та взаєморозуміння, терпимості й демократії.

З'ясовано, що засоби виховання – це надбання матеріальної та духовної культури (художня, наукова література, радіо, телебачення, Інтернет, предмети образотворчого, театрального, кіномистецтва тощо), які задіюють у виховному процесі. Підкреслено чільне місце мистецтва у вихованні. Музику розглянуто як вагомий засіб виховного впливу на духовний світ людини, що забезпечує всебічний розвиток особистості, спонукає її до морально-естетичних та етичних переживань, у тому числі завдяки тісному взаємозв'язку із засобами морального, розумового та фізичного виховання. Вплив музики на духовний світ особистості досягається її багатофункціональністю (комунікативна, пізнавальна, соціальна, катарсисна, виховна, сугестивна, компенсаційна, евристична, соціалізуюча, розважальна функції). Завдяки цим функціям та іншим виражальним засобам музика фактично впливає на всі сторони свідомості й діяльності особистості. Музику можна розглядати як ефективний засіб міжкультурного виховання студентів, оскільки на почуттєво-емоційному рівні вона значною мірою сприяє залученню студентів до

культури іншого народу, служить взаєморозумінню людей, пробуджує і підтримує в них почуття солідарності.

Вивчено сучасний стан міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів. Анкетування проводилося серед 511 студентів вищих навчальних закладів різних регіонів України, зокрема: Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ), Криворізького державного педагогічного університету (м. Кривий ріг), Маріупольського державного університету (м. Маріуполь), Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів), Запорізького національного університету (м. Запоріжжя) та ін. З цією метою дисертантом було розроблено анкету, питання якої групувалися у кілька блоків, що стосувалися складових міжкультурного виховання (міжкультурної комунікації, міжкультурної толерантності, міжкультурної ідентичності), а також музики, як засобу виховного впливу на особистість.

Результати анкетування засвідчили, що засоби музики в процесі міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів використовуються недостатньою мірою. Так, 69,7% студентів (356 осіб) оцінюють рівень власної культурної (етнічної) ідентичності як середній; 49,9% (255 осіб) – проявляють позитивне ставлення до представників інших рас та національностей; 52,3% респондентів (267 осіб) впевнені, що належність до різних культур зумовлює суттєві відмінності на мовленнєвому, змістовому та поведінковому рівнях. При цьому 88,6% студентів (453 особи) бажають більше дізнатися про різні країни, народи світу, про їхню культуру та традиції; 83,8% (428 осіб) проявляють інтерес до творчості; 71,4% (365 осіб) – переконані, що музика може ефективно сприяти міжкультурному вихованню молоді.

У другому розділі – *«Технологія міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу»* – визначено структуру міжкультурної вихованості студента та критерії її сформованості; обґрунтовано технологію міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу; подано результати його експериментального впровадження та визначено перспективні напрями використання технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу у КНР.

Міжкультурну вихованість студента розглянуто як інтегровану особистісну якість, що забезпечує здатність до міжкультурної комунікації, міжкультурної ідентичності та прояву міжкультурної толерантності. Вона є результатом міжкультурного виховання, зокрема засобами музики.

У розділі обґрунтовано *структуру міжкультурної вихованості*: *мотиваційний компонент* відображає сформованість мотивації особистості щодо підвищення рівня власної міжкультурної вихованості через сприймання музичного мистецтва, інтерес до культури країн світу, мотиви пізнання музичного мистецтва цих країн; *емоційно-емпатійний компонент* – сформованість у студентів емпатійних почуттів до інших народів світу, ступінь емоційної реакції на музику країн світу, здатність виявляти емоційно-образну сутність музичних творів різних країн; *когнітивно-ідентифікаційний компонент* – сформованість знань студентів про культуру народів, обізнаність щодо музичного мистецтва країн світу, здатність до розуміння

етнічної ідентичності в музичній культурі різних народів світу та усвідомлення типологічних й відмінних рис в музичному мистецтві різних країн; *культурологічно-комунікативний компонент* – сформованість етнокультури особистості, толерантного ставлення до музичної культури різних країн світу, комунікативних умінь у контексті загальної культури країн світу; *рефлексивно-ціннісний компонент* показує сформованість здатності студента до свідомого збагачення особистісного досвіду від опанування культурною традицією країн світу, здатності до мистецької рефлексії, ціннісного ставлення до музичної культури народів світу.

У розділі визначено *критерії сформованості міжкультурної вихованості студентів*, назви яких ідентичні звучанню визначених компонентів. *Мотиваційний критерій* конкретизовано такими показниками: сформованість цілей особистості на підвищення власної міжкультурної вихованості через сприймання музичного мистецтва; домінування інтересу до культури різних країн світу; міра глибини мотивів до сприймання музичного мистецтва різних країн; *емоційно-емпатійний* – показниками: розуміння світогляду, співпереживання внутрішньому світу різних народів; ступінь емоційної реакції на музику різних країн світу; здатність виявляти емоційно-образну сутність музичних творів різних країн; *когнітивно-ідентифікаційний* – показниками: сформованість знань про культуру народів різних країн світу; обізнаність щодо музичного мистецтва країн світу; сформованість здатності до розуміння етнічної ідентичності в музичній культурі різних народів світу та усвідомлення типологічних і відмінних рис у музичному мистецтві цих країн; *культурологічно-комунікативний* – показниками: сформованість етнокультури особистості; сформованість толерантного (терпимого) ставлення до музичної культури народів різних країн світу; сформованість комунікативності особистості в контексті музичної культури різних країн; *рефлексивно-ціннісний* – показниками: сформованість мистецької рефлексивності; сформованість ціннісного ставлення до музичної культури народів різних країн світу; здатність до міжкультурного самовиховання засобами музичного мистецтва.

Визначено три *рівні сформованості показників міжкультурної вихованості студентів* та запропоновано їх змістові характеристики: на *низькому рівні* показники міжкультурної вихованості в мотивації, емоціях, ставленнях, знаннях та оцінці своїх дій студенти проявляються рідко, майже непомітно чи епізодично; на *середньому рівні* показники міжкультурної вихованості у студентів мають ситуативний характер прояву; у певних ситуаціях студенти демонструють розуміння світогляду, співпереживання внутрішньому світу різних народів, обізнаність щодо проблем музичної культури різних народів світу, проте ці прояви не мають постійного характеру; на *високому рівні* показники міжкультурної вихованості студентів помітні, яскраві та постійні; помітна спрямованість студентів на підвищення власної міжкультурної вихованості через сприймання музичного мистецтва, домінування інтересу до культури різних країн світу, здатність виявляти емоційно-образну сутність музичних творів різних народів світу; постійність проявів комунікативності особистості в контексті музичної культури країн світу, здатності до розуміння етнічної ідентичності музичної культури різних народів світу та усвідомлення типологічних і відмінних рис в музичному мистецтві цих країн; такі студенти в поведінці й ставленнях здатні керуватися цінностями міжкультурної

взаємодії, демонструють достатньо широкий спектр умінь міжкультурного самовиховання засобами музичного мистецтва, проявляють позитивне ставлення до культури та музичного мистецтва інших народів, прагнуть залучити інших до цих культурних надбань.

Розроблено та обґрунтовано *технологію міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу*. Її реалізація здійснювалася у три *етапи*: підготовчий, основний, результативний.

Підготовчий етап передбачав окреслення мети виховного процесу, планування технології та здійснення прогнозування результатів упровадження розробленого змісту, форм і методів. У формуванні змісту міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі було враховано *принципи* науковості, системності, культуровідповідності, мистецького діалогу, міжкультурної толерантності, художньо-мистецької цінності, емоційно-творчої активності.

Зміст міжкультурного виховання студентів охопив два *блоки*: теоретичний і практичний. *Зміст теоретичного блоку* передбачав опанування студентами теоретичних знань та засвоєння практичних умінь щодо визначення сутності та специфіки етнічних і типологічних рис музичної культури країн із найбільш відомими музичними традиціями (Німеччини, Австрії, Італії, Франції, Китаю, Монголії, Кореї, Японії), які в дисертації умовно названі як країни Заходу і Сходу; музичних стилів і жанрів, особливостей фольклору, духовної музики, класики, творів сучасних композиторів кожної країни.

Теоретичний блок містив дві *складові*: 1) теми, що висвітлюють специфічні та типологічні риси музичного мистецтва окремих країн і спрямовані на ідентифікацію етнічного елементу в музичній культурі кожної країни; 2) теми, що розкривають ціннісне значення інтегративних процесів музичної культури різних країн і деталізують процеси взаємопроникнення та взаємодії національних культур усередині самих країн.

Зміст практичного блоку міжкультурного виховання студентів засобами музики в позааудиторній роботі було спрямовано передусім на розвиток культурологічно-комунікативного компоненту міжкультурної вихованості студентів: формування вмій міжкультурного спілкування, ідентифікації специфічного в музичній культурі різних народів, толерантного ставлення до культури інших країн у процесі практичного засвоєння теоретичного матеріалу.

Реалізацію змісту міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі забезпечило впровадження системи: *форм виховання – традиційних колективно-групових* (музичний лекторій, музична вікторина, музично-тематичні вечори) та *інноваційних колективно-групових* (творчі проекти-зустрічі з музикантами різних країн, конкурс виконавців національної музики, конкурс культурно-просвітницьких та музичних презентацій, етнопсихологічний тренінг, диспут, Інтернет-спілкування на музично-інформаційних та музично-педагогічних сайтах); а також *методів виховання – традиційних* (бесіда, міні-лекція, диспут, метод прикладу, доручення, створення ситуації успіху, інструктаж, ілюстрації, демонстрації, конкурс, гра, емоційна дія, заохочення) та *інноваційних* (мотиваційно-діалогічний, міжкультурної толерантної комунікації, проектно-творчий, ціннісно-етноідентифікаційний методи).

Основний етап полягав у реалізації розробленої технології міжкультурного виховання шляхом упровадження розробленого змісту, відповідних форм і методів, які планувалися з урахуванням позааудиторного часу та групи студентів.

Технологію міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу було впроваджено упродовж 2016-2018 рр. на основному етапі роботи, який відповідав формувальному етапу експериментального дослідження. В експерименті взяли участь 148 студентів 2-3 курсів спеціальностей «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота» Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Експериментальна група (ЕГ) охопила 81 особу, а контрольна (КГ) – 67 осіб. Розподіл було здійснено за бажанням студентів взяти участь у запропонованих формах соціально-виховної роботи.

Для впровадження форм і методів міжкультурного виховання студентів були використані ресурси позааудиторної роботи вищого навчального закладу: години кураторів, години культурологічної практики. Окремі повідомлення та презентації відбувалися на великих перервах. Проте здебільшого форми роботи потребували визначених часових меж, тому для учасників експериментальних груп було запропоновано годину міжкультурного виховання, яка проходила кожен перший та третій вівторок місяця. Автор особисто брав участь у розробці та проведенні експериментальних форм виховної роботи в ролі сценариста, методиста, ведучого і виконавця.

Було впроваджено два блоки змісту міжкультурного виховання студентів засобами музики: теоретичний і практичний.

Зміст першої частини теоретичного блоку реалізувався у формі музичного лекторію «Схід-Захід» і розкривав особливості музичного мистецтва визначених раніше країн. Програма лекторію охопила теми: «Музична культура Німеччини», «Музична культура Австрії», «Музична культура Італії», «Музична культура Франції», «Музична культура Китаю», «Музична культура Монголії», «Музична культура Кореї», «Музична культура Японії», «Музична культура Заходу і Сходу: художньо-образний світ», «Синхроніка та дифузія музичної культури Сходу і Заходу», «Музика єднає світ», – які висвітлюють музичну культуру східних та європейських країн. Кожна тема передбачила поєднання теоретичного і музичного матеріалу, сприймання якого переносило уяву слухачів в означену країну, розкривало її особливість, колорит. Важливим для формування показників міжкультурної вихованості студентів стала інформація про взаємопроникнення та інтегративність культур Сходу та Заходу.

Зміст та визначення обсягу теоретичного та музичного матеріалу кожної із тем теоретичного блоку залежали від специфіки кожного критерію міжкультурної вихованості студента. Зокрема: 1) отримання студентами знань про суперечливу та визначну історію музичної культури тієї чи іншої країни, ознайомлення із музичними традиціями сприяло розвитку інтересу до культури Заходу та Сходу, а також формуванню мотивів до сприймання музичного мистецтва визначених країн (мотиваційний критерій); 2) прослуховування музичних творів відомих композиторів, відкриття цікавих фактів з їх біографії сприяло розумінню Іншого світогляду, співпереживанню внутрішньому світу різних народів, формуванню здатності виявляти емоційно-образну сутність музичних творів різних країн

(емоційно-емпатійний критерій); 3) ознайомлення із традиціями та жанрово-стилістичними особливостями музичної культури тієї чи іншої країни, деталізація образного світу, типологічних та етнічних рис, вивчення естетики музичної культури окремих країн сприяло розвитку знань студентів про культуру цих народів, а також формуванню обізнаності щодо музичного мистецтва народів світу, здатності до розуміння етнічної ідентичності музичної культури та усвідомлення типологічних і відмінних рис у музичному мистецтві країн Заходу і Сходу (когнітивно-ідентифікаційний критерій).

Відповідно до визначених тем було відібрано для сприймання музичні твори (фрагменти) різних композиторів, а саме: мініатюри «Осіньне поле» Гао Вейцзе, «Картина» і «Гумореска» Ван Цзяньчжон, цикл «Живопис» Дін Шаньде, «Перша соната» Цзян Цзусін, цикл «Естампи» (зокрема, «Пагоди») К. Дебюсі, цикл «Образи» М. Равеля, оркестрова п'єса «Ранок» із сюїти «Пер Гюнт» Е. Гріга, опера «Мадам Батерфляй» Дж. Пучіні, симфонія «Цурукаме» Ямада Косаку та ін.

Зміст другої частини теоретичного блоку було відображено у таких формах роботи як: культурно-просвітницькі та музичні презентації, музична вікторина «Вгадай мелодію», музичні вечори «Народна музика країн світу», «Класична музика в цивілізаційному вимірі», «Естрадно-джазова музика Сходу і Заходу», конкурси знавців музики. У змісті тем робився акцент на сучасному синхронному розвитку музичного мистецтва в різних країнах, а також на естетичному аспекті музичної культури цих країн, на тих людських і мистецьких цінностях, які показано в музичних творах і які є спільними для всіх народів (любов, краса, добро, мир тощо). Це сприяло розвитку показників рефлексивно-ціннісного критерію міжкультурної вихованості студентів.

Зміст практичного блоку технології міжкультурного виховання студентів реалізувався засобами музики через такі форми роботи: творчі проекти-зустрічі з музикантами різних країн «Улюблена країна: композитори, виконавці» та «Творчий портрет Музиканта», конкурс виконавців національної музики, етнопсихологічний тренінг «Міжкультурні толерантні та інтолерантні стосунки в контексті мистецького діалогу», диспут «Міжкультурна толерантність – різні точки зору», конкурс культурно-просвітницьких та музичних презентацій «Для Музики немає меж!», Інтернет-спілкування на музично-інформаційних та музично-педагогічних сайтах.

Змістове наповнення технології збагатилося і через розкриття специфіки музичного мистецтва України, наголошення на значенні української музичної спадщини у формуванні показників міжкультурної вихованості студентів. Означені завдання ми реалізували під час таких форм роботи: лекція «Музична спадщина України в діалозі культур», конкурс знавців «Музична культура України», конкурс презентацій «Рок-музика миру та порозуміння», круглий стіл «Українське музичне мистецтво: етапи розвитку та культурні впливи». Звучали твори Є. Козака «Буковинська полька», М. Леонтовича «Щедрик» для хору, А. Кос-Анатольського «Львівська легенда», фрагменти з опер М. Лисенка «Тарас Бульба», М. Березовського «Демофонт», С. Гулак-Артемівського «Запорожець за Дунаєм», Л. Грабовського «З японських хокку», стрілецькі пісні Л. Лепкого, твори сучасних композиторів і виконавців – «Весна» гурту «Воплі Відоплясова», «Сам собі країна» гурту «Скрябін», «Мить» гурту «Океан Ельзи» та ін.

На *результативному етапі* було здійснено: оцінювання рівня міжкультурної вихованості студентів експериментальної та контрольної груп; проведено порівняльний аналіз показників рівня міжкультурної вихованості студентів експериментальної та контрольної груп на кінець експерименту.

Для оцінювання рівня міжкультурної вихованості студентів було здійснено добір, розробку та модифікацію методик відповідно до показників кожного критерію. Серед них: авторські опитувальники «Міжкультурна цілеспрямованість», «Мотивація до сприймання музичного мистецтва», «Культура народів Заходу і Сходу» та «Музичне мистецтво країн Сходу та Заходу», «Етнічна ідентичність, типовість і відмінність музичного мистецтва народів світу», «Міжкультурна толерантність», «Комунікативність особистості», «Ставлення до музики», «Міжкультурне самовиховання», а також модифіковані методики для вивчення окремих показників, зокрема Л. Йовайши (інтерес до культури народів світу), В. Бойка (співпереживання внутрішньому світу народів різних країн), М. Люшера (емоційна реакція на музику), К. Ізарда (виявлення емоційно-образної сутності музичних творів різних країн), Т. Білоусової та Є. Бондаревської (сформованість етнокультури особистості), В. Пономарьової (сформованість мистецької рефлексивності).

Експериментальне дослідження, проведене наприкінці 2015 р., дало змогу з'ясувати, що студенти як експериментальної, так і контрольної груп з високим рівнем сформованості показників міжкультурної вихованості складають незначну кількість: 11,11% (9 осіб) в ЕГ та 11,94% (8 осіб) у КГ. Здебільшого студенти проявляють показники міжкультурної вихованості на середньому (52,54% – 35 осіб в ЕГ та 51,85% – 42 особи у КГ) та низькому (35,82% – 24 особи в ЕГ та 37,04% – 30 осіб у КГ) рівнях.

За результатами контрольного зрізу, проведеного наприкінці 2017 р. після впровадження технології міжкультурного виховання, виявлена істотна відмінність у рівнях сформованості міжкультурної вихованості студентів контрольних та експериментальних груп (табл. 1).

Таблиця 1

**Динаміка сформованості рівня міжкультурної вихованості студентів
вищих навчальних закладів**

Рівні сформованості міжкультурної вихованості		Кількісні показники		Показ-ник змін,%	Кількісні показники		Показ-ник змін, %
		ЕГ	КГ		ЕГ	КГ	
		на початку експерименту			після закінчення експерименту		
Низький	%	37,04	35,82	1,22	12,34	32,83	-20,49
	осіб	30	24		10	22	
Середній	%	51,85	52,24	-0,39	53,09	50,75	2,34
	осіб	42	35		43	34	
Високий	%	11,11	11,94	-0,83	34,57	16,42	18,15
	осіб	9	8		28	11	

Отримані дані (див. табл. 1) свідчать, що в ЕГ утричі зросла частка високого рівня сформованості міжкультурної вихованості студентів (із 11,11% до 34,57%), тоді як у КГ така динаміка становить лише 1,4 раза (із 11,94% до 16,42%). Окрім того, якщо на початку роботи різниця за цим рівнем між результатами ЕГ та КГ була менша, ніж 1%, то після впровадження експериментальних впливів вона досягла 18%. Позитивний приріст простежується і за низьким рівнем. Його частка в ЕГ на кінець експерименту загалом зменшилась утричі, а також вона на 20,49% менша, аніж у КГ.

Найбільш суттєву динаміку ми простежили за такими показниками міжкультурної вихованості студентів, як: домінування інтересу до культури різних країн світу, здатність виявляти емоційно-образну сутність музичних творів різних країн, здатність до розуміння етнічної ідентичності музичної культури різних народів світу тощо.

Достовірність і вірогідність результатів ми перевірили з допомогою критерію Фішера, емпіричне значення якого вказало на існування значущих відмінностей між відсотковими складовими двох вибірок, та критерію однорідності χ^2 (критерій Пірсона). Отримані результати підтвердили дієвість запропонованої технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу.

Для визначення перспективних напрямів використання розробленої технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищих навчальних закладів Китайської Народної Республіки було проведено анкетування серед студентів Чжецзянського педагогічного університету. За результатами опитування такими напрямками було визначено: надання можливості кожному студенту здобути знання про культурні та релігійні особливості різних народів, їх історію та традиції в наочній та доступній для сприйняття формі (аудіозаписи, демонстрації, відеоролики тощо); створення умов для формування умінь міжкультурного спілкування студентів, толерантного ставлення до загальної та музичної культури інших країн, здатності до усвідомлення значущості власної культури та ідентичності, що ґрунтується на принципах свободи та відповідальності, солідарності та міжнародного взаєморозуміння, терпимості й демократії; створення системи позааудиторної роботи за умови реалізації культурно-дозвіллевих потреб студентів на основі їх залучення до музичного мистецтва.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретичне узагальнення та практичне розв'язання наукової проблеми міжкультурного виховання студентів засобами музики, що полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичній реалізації технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків.

1. Науковий аналіз проблеми виховання студентів вищих навчальних закладів України показав, що міжкультурне виховання охоплює моральні, політичні, правові

та інші аспекти впливу, оскільки поведінка в суспільстві регулюється різними соціальними нормами. В Україні поняття «міжкультурне виховання» досліджується в тісному взаємозв'язку із такими поняттями, як «полікультурність», «полікультурна освіта» і «полікультурне виховання». Воно розглядається у різних контекстах: як співіснування людей різного етнічного походження, що реалізується як принцип свободи і відповідальності, солідарності та міжнародного взаєморозуміння, терпимості і демократії; взаємне пізнання і збагачення як культур, так і людей, які творять ці культури тощо. Визначено основні складові міжкультурного виховання (міжкультурна комунікація, міжкультурна толерантність, міжкультурна ідентичність). Музику розглянуто як ефективний засіб міжкультурного виховання студентів, оскільки на почуттєво-емоційному рівні вона значною мірою сприяє залученню студентів до культури іншого народу, служить взаєморозумінню людей, пробуджує і підтримує в них почуття солідарності.

Констатовано, що наразі у процесі міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів засоби музики не використовуються достатньою мірою. Про це свідчить вивчення сучасного стану міжкультурного виховання студентів України. Результати анкетування показують, що переважна кількість респондентів (88,6% – 453 особи) бажають більше дізнатись про різні країни, народи світу, про їх культуру та традиції; 83,8% (428 осіб) – проявляють інтерес до творчості; 71,4% (365 осіб) – переконані, що музика може ефективно сприяти міжкультурному вихованню.

2. З'ясовано, що проблема міжкультурного виховання студентів у педагогічній теорії вивчалася у різних контекстах, а саме: існування людини у полікультурному суспільстві, формування і розвиток національної культури, налагодження міжкультурного діалогу, співіснування і взаємодії національних культур з позицій загальнолюдських цінностей. У дослідженні поняття «міжкультурне виховання студентів» розглянуто як процес систематичного виховного впливу на особистість, спрямований на розвиток готовності студентів до прийняття людей з різними культурними цінностями та відмінною релігією, взаємодії з людьми різного етнічного походження, толерантного ставлення до них, здатності до усвідомлення значущості власної культури, власної ідентичності, що ґрунтується на принципах свободи та відповідальності, солідарності та міжнародного взаєморозуміння, терпимості й демократії.

3. Міжкультурну вихованість студента розглянуто як інтегровану особистісну якість, що забезпечує здатність до міжкультурної комунікації, міжкультурної ідентичності та прояву міжкультурної толерантності. Вона є результатом міжкультурного виховання особистості, зокрема засобами музики. Обґрунтовано структуру міжкультурної вихованості: мотиваційний компонент відображає сформованість мотивації особистості щодо підвищення рівня власної міжкультурної вихованості через сприймання музичного мистецтва, інтерес до культури країн світу, мотиви до пізнання музичного мистецтва цих країн; емоційно-емпатійний компонент – сформованість у студентів емпатійних почуттів до інших народів світу, ступінь емоційної реакції на музику країн світу, здатність виявляти емоційно-образну сутність музичних творів різних країн; когнітивно-ідентифікаційний компонент – сформованість знань студентів про культуру народів, обізнаність щодо музичного мистецтва країн світу, здатність до розуміння етнічної ідентичності в

музичній культурі різних народів світу та усвідомлення типологічних й відмінних рис у музичному мистецтві різних країн; культурологічно-комунікативний компонент – сформованість етнокультури особистості, толерантного ставлення до музичної культури різних країн світу, комунікативних умінь у контексті загальної культури країн світу; рефлексивно-ціннісний компонент показує сформованість здатності студента до свідомого збагачення особистісного досвіду від опанування культурною традицією країн світу, здатності до мистецької рефлексії, ціннісного ставлення до музичної культури народів світу. Визначено критерії сформованості міжкультурної вихованості студентів, назви яких ідентичні звучанню визначених компонентів. Кожен критерій конкретизовано у показниках, які мають три рівні прояву: високий, середній, низький. З'ясовано, що група студентів із високим рівнем сформованості показників міжкультурної вихованості незначна (11,11% – 9 осіб в ЕГ та 11,94% – 8 осіб у КГ). Здебільшого студенти проявляють показники міжкультурної вихованості на середньому (52,54% – 35 осіб в ЕГ та 51,85% – 42 особи у КГ) та низькому (35,82% – 24 особи в ЕГ та 37,04% – 30 осіб у КГ) рівнях.

4. Розроблено та обґрунтовано технологію міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу, яка реалізувалася у три етапи: підготовчий, основний, результативний. Результатом впровадження технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі стало підвищення рівня їхньої міжкультурної вихованості, опанування знаннями та вміннями міжкультурної комунікації, ідентифікації, толерантності. Розроблено зміст міжкультурного виховання студентів, який охопив два блоки: теоретичний (теми, що висвітлюють специфічні та типологічні риси музичного мистецтва окремих країн з найбільш відомими музичними традиціями та спрямовані на ідентифікацію етнічного елементу в музичній культурі кожної країни; теми, що розкривають ціннісне значення інтегративних процесів музичної культури різних країн та в середині самих країн) і практичний (формування вмінь міжкультурного спілкування, ідентифікації специфічного в музичній культурі різних народів, толерантного ставлення до культури інших країн у процесі практичного засвоєння теоретичного матеріалу). Здійснено добір форм і методів міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу, а саме: традиційних колективно-групових (музичний лекторій, музична вікторина, музично-тематичні вечори) та інноваційних колективно-групових (творчі проекти-зустрічі з музикантами різних країн, конкурс виконавців національної музики, етнопсихологічний тренінг, конкурс культурно-просвітницьких та музичних презентацій, диспут, Інтернет-спілкування на музично-інформаційних та музично-педагогічних сайтах); а також методів виховання – традиційних (бесіда, міні-лекція, диспут, метод прикладу, доручення, створення ситуації успіху, інструктаж, ілюстрації, демонстрації, конкурс, гра, емоційна дія, заохочення) та інноваційних (мотиваційно-діалогічний, міжкультурної толерантної комунікації, ціннісно-етноідентифікаційний, проектно-творчий).

5. Ефективність розробленої технології було перевірено експериментально. Дослідження динаміки сформованості міжкультурної вихованості студентів вищих навчальних закладів показало, що на початку експерименту кількісні показники для студентів контрольної та експериментальної групи практично не відрізняються.

Наприкінці формувального етапу експерименту виявлено, що в ЕГ утримі зросла частка високого рівня сформованості міжкультурної вихованості студентів (із 11,11% до 34,57%), тоді як у КГ така динаміка становить лише 1,4 рази (із 11,94% до 16,42%). Окрім того, якщо на початку роботи різниця за цим рівнем між результатами ЕГ та КГ була менша, ніж 1%, то після впровадження експериментальних впливів вона досягла 18%. Позитивний приріст простежується і за низьким рівнем. Його частка в ЕГ на кінець експерименту загалом зменшилась утримі, а також вона на 20,49% менша, аніж у КГ. Загалом у контрольній групі зміни склали не більше 1,5%.

Визначено перспективні напрями використання технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу у КНР, а саме: надання можливості кожному студенту здобути знання про культурні та релігійні особливості різних народів, їх історію та традиції в наочній та доступній для сприйняття формі (аудіозаписи, демонстрації, відеоролики тощо); створення умов для формування умінь міжкультурного спілкування студентів, толерантного ставлення до загальної та музичної культури інших країн, здатності до усвідомлення значущості власної культури та ідентичності, що ґрунтується на принципах свободи та відповідальності, солідарності та міжнародного взаєморозуміння, терпимості й демократії; створення системи позааудиторної роботи за умови реалізації культурно-дозвіллевих потреб студентів на основі їх залучення до музичного мистецтва.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми міжкультурного виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики. Подальших досліджень *потребують* такі проблеми: вивчення особливостей міжкультурного виховання студентів різних країн; обґрунтування педагогічних умов міжкультурного виховання молоді в соціокультурному середовищі міста; виявлення гендерних особливостей процесу міжкультурного виховання студентів.

Список опублікованих праць за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Вей Чжеюань. Методичні рекомендації щодо впровадження технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторну роботу вищого навчального закладу. Київ : ВП «Едельвейс», 2017. 24 с.
2. Вей Чжеюань. Виховання студентів вищих навчальних закладів: принципи та напрями. *Педагогічний процес: теорія і практика. Серія: Педагогіка*. 2016. Вип. 2. (53). С. 42–49.
3. Вей Чжеюань. Виховний вплив музики на формування особистості студента: теоретичний аспект. *Наукові праці* : науково-методичний журнал. *Педагогіка*. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2016. Вип. 258. Т. 270. С. 88–93.
4. Вей Чжеюань. Обґрунтування технології міжкультурного виховання студентів у позааудиторній роботі засобами музики. *Освітлогія / Oświatologia* : польсько-українське / українсько-польське видання. 2016. Вип. V. С. 127–132. DOI: 10.28925/2226-3012.2016.5.127131

5. Вей Чжеюань. Сутність і зміст міжкультурного виховання студентів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2016. Вип. 1–2 (46–47). С. 27–33.
6. Вей Чжеюань. Експериментальне дослідження сформованості міжкультурної вихованості студентів. *Наукові праці* : наук. журн. / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили ; ред. кол. : О. П. Мещанінов (голова) та ін. Миколаїв, 2017. Т. 291. С. 51–61. (Серія «Педагогіка»; вип. 279).
7. Вей Чжеюань. Міжкультурна толерантність та міжкультурна комунікація: результати опитування студентів. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 1–2 (50–51). С. 88–92.
8. Wei Zheyuan. Music means of education: theoretical aspect. *The advanced science journal*. 2016. Issue 02. P. 54–58. DOI: 10.15550/ASJ.2016.01.054
9. Wei Zheyuan. Intercultural education technology of students in extracurricular work by means of music. *The Modern Higher Education Review*. 2016. №1. P. 148–156.
10. Wei Zheyuan. Technology experimental implementation of intercultural education of students by music activities. *The Modern Higher Education Review*. 2017. №2. P. 173–177.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

11. Вей Чжеюань. Соціальні аспекти міжкультурного виховання студентів. *International Scientific Conference: Current issues and problems of social sciences* : Conference Proceedings, 2016, June 28-30. Republic of Poland, Kielce : Holy Cross University. P. 70–73.
12. Вей Чжеюань. Виявлення та аналіз стану сформованості міжкультурної вихованості студентів. *Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету* : Матеріали звітної-наукової конф. викладачів, аспірантів, докторантів і студентів Факультету соціально-психологічних наук та управління / гол. ред. В.Б. Євтух. Вип. 3. Київ : ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2017. С. 79–85.

АНОТАЦІЇ

Вей Чжеюань. Міжкультурне виховання студентів вищих навчальних закладів засобами музики. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова МОН України, Київ, 2018.

У дисертації обґрунтовано технологію міжкультурного виховання студентів засобами музики у позааудиторній роботі вищого навчального закладу; структуру міжкультурної вихованості студентів (мотиваційний, емоційно-емпатійний, когнітивно-ідентифікаційний, культурологічно-комунікативний, рефлексивно-ціннісний компоненти), критерії, показники та рівні її сформованості; визначено зміст міжкультурного виховання студентів засобами музики (теоретичний та практичний блоки); уточнено теоретичний зміст складових міжкультурного виховання студентів (міжкультурної комунікації, міжкультурної толерантності та міжкультурної ідентичності); вдосконалено форми та методи виховної роботи зі студентською молоддю у позааудиторний час; виокремлено перспективні напрями використання технології міжкультурного виховання студентів засобами музики у

позааудиторній роботі вищого навчального закладу у КНР; подальшого розвитку дістали наукові положення щодо впливу музики на виховання молоді.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, студенти, міжкультурне виховання студентів, форми виховання, методи виховання, засоби виховання, засоби музики, технологія міжкультурного виховання.

Вэй Чжеюань. Межкультурное воспитание студентов высших учебных заведений средствами музыки. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова МОН Украины, Киев, 2018.

В диссертации впервые обосновано технологию межкультурного воспитания студентов средствами музыки во внеаудиторной работе высшего учебного заведения; структуру межкультурной воспитанности студентов (мотивационный, эмоционально-эмпатийный, когнитивно-идентификационный, культурологические-коммуникативный, рефлексивно-ценностный компоненты), критерии, показатели и уровни ее сформированности; определено содержание межкультурного воспитания студентов средствами музыки во внеаудиторной работе (теоретический и практический блоки); уточнено теоретическое содержание составляющих межкультурного воспитания студентов (межкультурной коммуникации, межкультурной толерантности и межкультурной идентичности); усовершенствованы формы и методы воспитательной работы со студенческой молодежью во внеаудиторное время; выделены перспективные направления использования технологии межкультурного воспитания студентов средствами музыки во внеаудиторной работе высшего учебного заведения в КНР; дальнейшее развития получили научные положения о влиянии музыки на воспитание молодежи.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, студенты, воспитание, межкультурное воспитание студентов, формы воспитания, методы воспитания, средства воспитания, средства музыки, технология межкультурного воспитания.

Vei Zhiyuan. Intercultural upbringing of students of higher educational institutions by means of music. – Qualified scientific work not for publication.

Dissertation for the degree of the Candidate of Pedagogical Sciences in the specialty “13.00.07 – Theory and methods of education”. – National Pedagogical Drahomanov University, Ministry of Education and Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

This dissertation research the issues of intercultural upbringing of students by means of music are exploring. In the first section the problem of education of students of higher educational institutions in the pedagogical theory has been analysed. The interconnection of intercultural education with other areas of education has been disclosed. The essence and content of the concept “intercultural upbringing of students” are revealed. It is noted that in Ukraine the terms "multicultural education" and "multicultural upbringing" are used more often than others. The author determines that the concept of "multicultural upbringing" is used in the European educational space as often as the term "intercultural upbringing". Intercultural upbringing is interpreted as a process of bringing up a tolerant,

indulgent, and capable of successful communication and cooperation with person who are representatives of other cultures. On the basis of theoretical analysis of the essence and content of the term “intercultural education”, the major components of intercultural upbringing are outlined, including: intercultural communication, intercultural tolerance, and intercultural identity.

The concept of “intercultural upbringing of students” is defined as the process of systematic educational influence on a person, aimed at developing the readiness of students to acceptance people with different cultural values and different religions, to interactions with people of different ethnic origin, tolerant attitude to them, ability to realize significance of his own culture, identity, based on the principles of freedom and responsibility, solidarity and understanding, tolerance and democracy.

In this dissertation, musical art is presented as a means of educational influence on the comprehensive development of an individual, as a factor of moral aesthetic and ethical experiences. The functions of the influence of music on the spiritual world of the personality are defined: cognitive, social, educational, suggestive, compensatory, heuristic, communicative, socializing, cathartic, and entertaining functions. It is proved that music is an effective means of intercultural upbringing of students.

The current state of intercultural upbringing of students of higher educational institutions has been studied. It is found out that the means of music in this process are little used. Students want to know more about different countries and their culture; they are interested in creativity and are convinced that music can promote intercultural education.

In the second section the essence and structure of intercultural manner of a student and criteria of its maturity are determined (motivational, emotional-empathic, cognitive-identifying, cultural-communicative, reflective and value-based). Each criterion is specified in indicators that have three levels of manifestation: high, medium and low.

The technology of intercultural upbringing of the students by means of music in the out-of-class work of higher educational institutions is substantiated. It's realized in three stages: preparatory stage (outlining the purpose of the technological process, planning the implementation of the technology and making forecasts on the results of the implementation of the developed content, forms and methods); main stage (the implementation of the technology of intercultural upbringing through the system of content, forms and methods in the out-of-class work), and stage of results (the results of implementation of the developed technology are analysed and corrections to the content-procedural part of the technology are made).

The content of intercultural education of students included two units: a theoretical unit (students studied the essence and specificity of ethnic features of musical culture of different countries, musical styles, works of composers of each country) and a practical unit (students developed the skills of intercultural communication, tolerant attitude to the culture of other countries).

Implementation of the intercultural upbringing content of the students by means of music in the out-of-class work was carried out through the introduction of traditional (musical lecture course, musical quizzes, musical evenings) and innovative (creative projects – meetings with musicians from different countries, contest of folk music performers, ethnical and psychological training, contest of culturally educational and

musical presentations, discussion, Internet communication on musical-information and music-pedagogical sites) forms of upbringing. The following methods of upbringing work were used: traditional (method of example, assignment, creation of a situation of success, instruction, illustration, demonstration, game, emotional action, encouragement) and innovative (motivational-dialogic method, intercultural tolerant communication, value-based and ethno-identification method, design-creative method).

The results of the experimental implementation of the technology of intercultural upbringing of students are presented. Promising trends of using the technology of intercultural upbringing of the students by means of music in the out-of-class work of higher educational institutions in China are determined.

Key words: higher education institution, students, upbringing, intercultural upbringing of the students, forms of upbringing, methods of upbringing, means of upbringing, musical means, technology of intercultural education.